

РОЗДІЛ VII

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

УДК 159.923:378.373.3.011.3-051(477)
DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-250-252

Барчі Беата Василівна,
кандидат психологічних наук, старший викладач,
Барчій Магдалина Степанівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено аналіз проблеми творчої особистості сучасного вчителя. Висвітлено вимоги до особистості педагога сучасної школи, творчої педагогічної діяльності, наведено класифікацію творчих якостей студентів педагогічного профілю. Підкреслено, що творча особистість педагога є визначальним чинником виявлення та розвитку творчих можливостей молодших школярів. Закцентовано увагу на організації психолого-педагогічного супроводу особистісно- професійного становлення вчителя, мета якого актуалізація саморозвитку студентів, їх прагнення до особистісного й професійного зростання. Виокремлено основні завдання психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутнього педагога.

Ключові слова: вчитель, нова українська школа, творчі якості вчителя, професійний розвиток, психолого-педагогічний супровід

Постановка проблеми Метою розвитку системи вищої освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах. Підготовлені в системі педагогічної освіти фахівці покликані стати носіями ідей оновлення на основі збереження та примноження кращих традицій вітчизняної освіти.

Сучасні реалії потребують таких учителів, які здатні забезпечити гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, спрямовують роботу учнів на розвиток самостійності, творчості й допитливості, застосовують інноваційні педагогічні технології; зорієнтовані на особистісний та професійний саморозвиток, прагнуть до професійного самовдосконалення, самореалізації та творчого пошуку. Необхідність таких професійних і особистісних рис актуалізує вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Психологічні аспекти розвитку креативності досліджували Д. Богоявленська, Р. Белоусова, Т. Баришева, О. Грек, О. Лобода, Я. Пономарьов, І. Розіна та ін. Психолого-педагогічний аспект цієї проблеми висвітлювали В. Антонішина, Н. Вишнякова, А. Грецов, А. Козирева, Н. Малій, В. Семиченко. Педагогічну креативність, її розвиток і ознаки розглядали М. Зиновкіна, І. Огоновська, Л. Харченко, Є. Щербакова та ін. Творчість та креативність у процесі підготовки майбутніх учителів представлено дисертаційними дослідженнями І. Гриненко, О. Дунаєвою, В. Черноус, І. Шахіною та ін. Ключовим компонентом Концепції Нової української школи [3] є умотивований учитель, який має свободу творчості, навчається впродовж життя, вміє імпровізувати та експериментувати.

Перехід навчальних закладів у режим інноваційного розвитку, зміна стилю взаємодії учасників педагогічного процесу та інші нововведення, з одного боку, підвищили рівень вимог до професійних якостей учителя, а з іншого боку, надали йому більшу свободу вияву своєї індивідуальності. Нині постає потреба у педагогічних працівниках, здатних управляти власним життям, знаходити нестандартні рішення поставлених задач, критично мислити, оцінювати ситуацію та власні можливості й бути готовим до самовдосконалення та творчої самореалізації в професійній діяльності. Праця сучасного вчителя вимагає постійного оновлення форм, методів та засобів педагогічної діяльності, що в свою чергу передбачає активність, ініціативність та реалізацію творчих здібностей з боку вчителя. Саме оригінальність, креативність та творчий підхід до навчання роблять процес отримання знань

цікавим і результативним, а діяльність вчителя майстерною та досконалою. Як підкреслює І. Раченко, педагогічна творчість учителя – це процес створення передового досвіду, в якому виділені чотири рівні творчості: професійне становлення, стихійне самовдосконалення, планомірна раціоналізація та рівень оптимізації процесу і результатів праці.

В. Загвязинський до умов творчої діяльності педагога відносить наявність у нього наступних якостей: високий рівень наукової та професійної компетентності вчителя, розвиток педагогічного мислення, прагнення до творчого пошуку, володіння педагогічною технікою, педагогічний досвід та достатній рівень розвитку інтелектуальних умінь (бачення проблеми, гнучкість, самостійність, критичність мислення, здатність до оціночної діяльності) [5].

Ми поділяємо точку зору О. Теплової, яка стверджує, що педагогічна творчість допомагає розкрити внутрішній стан учителя, його думки, емоції, багатомірне сприйняття навколишнього світу. Педагогічна творчість як самостійна здатність створювати щось нове й оригінальне, залучає вчителя до продуктивної діяльності, в якій він звільняється від застарілих стереотипів, усталених правил і уявлень, шукає свій шлях до самопрояву [2]. Психолого-педагогічними дослідженнями (Ш. Амонашвілі, В. Андреев, Т. Альтшуллер, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, В. Моляко, С. Сисоєва) доведено, що саме творча особистість педагога є визначальним чинником виявлення та розвитку творчих можливостей вихованців. Дослідженнями науковців було встановлено, що: по-перше, виховання творчої особистості молодшого школяра, що задекларовано у державних документах про освіту, спроможний забезпечити вчитель, який не лише усвідомлює сутність творчого характеру своєї професійної діяльності, а й водночас володіє якостями творчої особистості, необхідними знаннями, уміннями і навичками, що дозволяють реалізувати творчий підхід в навчально-виховній роботі з молодшими школярами; по-друге, творчий підхід вчителя початкових класів у роботі завжди породжує нові педагогічні ідеї, ефективні методичні розробки, педагогічні технології, впровадження яких у навчально-виховний процес школи першого ступеня покращує якість усієї початкової освіти; по-третє, сучасна початкова школа чекає на вчителя, який готовий працювати в умовах інноваційних змін, що відбуваються у початковій освіті, запроваджувати новітні педагогічні технології, ініціювати та реалізовувати власні творчі проекти, проявляти здібності, навички творчої діяльності, створювати таке освітнє середовище для своїх вихованців, яке б виховувало творчу особистість.

Мета статті: окреслити деякі психологічні аспекти підготовки творчих учителів нової української школи.

Результати дослідження. Творчий вчитель – це творча особистість з високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, і яка, внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі. Здатність творчого вчителя до педагогічної творчості характеризується не тільки високим рівнем педагогічної креативності, і відповідно до сучасних вимог рівнем володіння предметом, який викладається, а й набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які забезпечують ефективність його взаємодії з учнями щодо розвитку творчих можливостей учнів у навчально-виховному процесі.

Виклики суспільства й освіти спрямовують педагога на постійний пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, передбачають наступність між допрофільним і профільним етапами навчання. Школі потрібен учитель, котрий працює у форматі творчого пошуку, що ґрунтується на здобутках традиційної методики й включає інноваційні елементи, педагог, вмотивований на дослідження, новаторство. Сучасний педагог – фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності, яка самостійно працює над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміє самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислить, володіє стійкою системою мотивів і потреб соціалізації, здатна активно й творчо діяти. Він повинен уміти сам і навчити учнів творчо засвоювати знання і застосовувати їх в конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, оволодіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Сучасний вчитель має працювати за новими педагогічними технологіями, здійснювати науково та педагогічно обґрунтований вибір навчальної програми, відповідних до неї дидактичних засобів, підручників та посібників, розробляти таку методичну систему навчання з предмету або циклу дисциплін, щоб не тільки давати знання, а й навчати самостійно мислити, спираючись на ці знання, збуджувати інтерес в учнів до творчого пошуку, реалізувати змістовний аспект викладання певного предмету, який передбачає забезпечення відповідності ступеня освіченості учня вимогам сучасного рівня розвитку науки та практики.

У дослідженнях І.В. Галактионова наводиться класифікація творчих якостей особистості студента педагогічного закладу вищої освіти: група якостей, пов'язана з особливостями пізнавальних процесів, до якої відносяться: а) здатність до сприйняття і його саморегуляція; б) концентрація на проблемі, спостережливість; в) оперування великим об'ємом добре систематизованої інформації, здатність утримувати в пам'яті явища і предмети, які не пов'язані очевидним асоціативним зв'язком; г) дивергентність мислення; вміння генерувати різні ідеї, гнучкість, оригінальність мислення; критичність та незалежність мислення; бачення протиріч; здатність переносити знання, отримані в одній галузі на інше мисленеве поле, фантазування; залучена до творчого процесу інтуїція; педагогічна рефлексія своєї творчої діяльності; здатність прогнозувати; особлива група мотиваційно-особистісних якостей, а саме: схильність до ризику; прагнення до цікавої роботи; обізнаність; прагнення до творчих досягнень; самоактуалізація; самопізнання; педагогічне цілепокладання; емоційно-вольові якості: розвинений самоконтроль й готовність до інтенсивної праці; самоорганізованість; рішучість; самовпевненість; наполегливість; послідовність в досягненні мети; самостійність; здатність захоплюватися; позитивний емоційний тон при зустрічі з новим; схильність до емпатії, зняття почуття страху і фрустрації; естетичні якості: почуття прекрасного; художнє сприйняття світу; артистичність; комунікативні якості: здатність до співробітництва в творчій діяльності; вміння відстоювати свою точку зору, запевняти інших; здатність вирішувати конфлікти; педагогічний такт;

схильність до ігрової взаємодії з партнерами по спілкуванню; почуття гумору [4]. Таким чином, у науковій психолого-педагогічній літературі виділяються якості, які вирізняють творчу особистість та особистість творчого вчителя, наголошується на таких важливих складових для педагогічної діяльності: високий рівень компетентності, володіння педагогічною технікою, прагнення до творчого пошуку, високий рівень інтелектуальних умінь, розвиненість мислення, уяви, інтуїції, педагогічний досвід.

В контексті інноваційних процесів в освіті надзвичайно важливим завданням є організація психологічного супроводу підготовки творчого вчителя нової української школи. Психолого-педагогічний супровід майбутнього педагога – це цілісна, системно організована діяльність, у процесі якої створюються соціально-психологічні й педагогічні умови для успішного навчання й розвитку кожного студента в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Основне завдання психолого-педагогічного супроводу – це, насамперед, актуалізація саморозвитку людини, її прагнення до особистісного й професійного росту [2]. Окремими завданнями психолого-педагогічного супроводу можуть виступати:

- створення умов для успішної адаптації до навчання студентів у ЗВО;
- сприяння у формуванні готовності до адекватного сприйняття вимог професії, її функцій і співвідношення їх зі своїми здібностями, можливостями, індивідуально-типологічними характеристиками;
- формування психологічної компетентності, психологічної культури як динамічного новоутворення особистісного і професійного розвитку;
- психологічна допомога у засвоєнні ефективних методів тримання, переробки нової інформації в освітньому процесі і подальшого її застосування у практичній діяльності;
- створення умов для формування позитивної професійно-особистісної Я-концепції, впевненості у власних силах, своєму творчому потенціалі, незалежності у прийнятті рішень, здатності до глибоких міжособистісних стосунків;
- вироблення індивідуального стилю діяльності;
- підтримка особистості у визначенні і проектуванні життєво-професійної стратегії на подальші етапи життєдіяльності;
- розробка рекомендацій, пов'язаних з організацією самостійної освітньої діяльності;
- навчання прийомам саморегуляції, самоконтролю, конструктивним способам подолання вікових криз, професійних і особистісних проблем;
- формування установок на постійний саморозвиток, самовдосконалення і самоосвіту;
- допомога у виборі форм і видів підвищення кваліфікації.

Реалізація завдань психологічного супроводу освітнього процесу знаходять своє відображення у виконанні з боку фахівців психологічної служби всіх основних видів діяльності: науково обґрунтованої психодіагностики, психологічної освіти, психопрофілактики, психологічної корекції і психологічного консультування. Хоча перераховані види діяльності є традиційними для діяльності фахівців психологічних служб, але саме вони і сприятимуть ефективному професійному становленню студентів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, психологопедагогічний супровід особистісного становлення й творчого розвитку майбутнього педагога – це своєчасне визначення можливих професійних перспектив, психологічна й педагогічна допомога та підтримка студентів у виборі шляхів професійного й особистісного розвитку на різних етапах їх професіоналізації. Ефективна організація психолого-педагогічного супроводу професійного становлення майбутніх педагогів сприятиме формуванню умотивованого вчителя нової української школи, що має свободу творчості й здатний розвиватися професійно. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні психологічних засобів розвитку творчих якостей майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І.В. Зайченко. – 3-тє видання. – К.: Вид-во Ліра-К, 2016. – 608с.
2. Зимянський А. Етапи та завдання психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутнього педагога / А. Зимянський // Молодь і ринок. – №6 (137). – 2016. – С.40–43
3. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczya.pdf>
4. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магистратури: монографія / С.О. Сисоєва – К.: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2014. – 404 с.
5. Степанов О.М. Педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2011 – 402с.

References

1. Zajchenko I.V., 2016. Pedagogika: pidruchnik [Pedagogy: textbook] 3-tie vidannja. K.: Vid-vo Lira-K 608p.
2. Zimjanskij A., 2016. Etapi ta zavdannja psihologo-pedagogichnogo suprovodu osobistisnogo rozvitku majbutn'ogo pedagoga [Stages and tasks of psychological and pedagogical support of personal development of the future teacher] Molod i rinok. #6 (137) P.40-43
3. Nova Ukrainka shkola [New Ukrainian School]. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczya.pdf>
4. Sisoieva S.O., 2014. Tvorchij rozvitok fahivciv v umovah magistraturi: monografija [Creative development of specialists in the conditions of the magistracy: monograph] K.: TOV «Vidavniche pidpriemstvo «Edelwejs» 404 p.
5. Stepanov O.M., 2011. Pedagogichna psihologija: Navch. posib. [Pedagogical Psychology: Teaching. manual] K.: Akademvidav, 402p.

В статті проведено аналіз проблеми личности современного учителя. Освещены требования к личности педагога современной школы, творческой педагогической деятельности, приведена классификация творческих качеств студентов педагогического профиля. Подчеркнуто, что творческая личность педагога является определяющим фактором выявления и развития творческих возможностей младших школьников. Акцентировано внимание на организации психолого-педагогического сопровождения личностно- профессионального становления учителя, цель которого актуализация саморазвития студентов, их стремления к личностному и профессиональному росту. Выделены основные задачи психолого-педагогического сопровождения личностного развития будущего педагога.

Ключевые слова: учитель, новая украинская школа, творческие качества учителя, профессиональное развитие, психолого-педагогическое сопровождение

The article analyzes the problem of the creative personality of a modern teacher. The requirements for the personality of the teacher of the modern school, creative pedagogical activity have been elucidated. The classification of creative qualities of the students of the pedagogical profile has been given. The creative teacher is a creative person with a high degree of development of motives, characterological features and creative skills that contribute to successful creative pedagogical activity, and which, through special training and constant self-improvement, acquires knowledge, skills and abilities of pedagogical work, acquires the skills of forming a student's creative personality in the educational process. The ability of the creative teacher to pedagogical creativity is characterized not only by the high level of pedagogical creativity, and, in accordance with modern requirements, by the level of possession of the subject being taught, but also by the acquired psychological and pedagogical knowledge, skills that ensure the effectiveness of its interaction with students in the development of creative abilities while the educational process. It has been emphasized that the creative personality of the teacher is a determining factor in the identification and development of creative possibilities of junior pupils; a new modern school requires a teacher who works in a creative search format based on the achievements of the traditional methodology and includes innovative elements, a teacher inspired by research, innovation. The emphasis is placed on the organization of psychological and pedagogical support for the personality and professional formation of a teacher, the purpose of which is to actualize the self-development of students, their desire for personal and professional growth. The main tasks of psychological and pedagogical support of personal development of the future teacher has been singled out.

Key words: teacher, New Ukrainian school, creative qualities of a teacher, professional development, pedagogical and psychological support.

УДК 159.923:338.242.2:338.48

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-252-255

Березовська Лариса Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів;

Русин Євген Васильович,

студент,

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті представлено результати дослідження конкурентоздатності майбутніх спеціалістів туристичної галузі. Емпірично визначено, що майбутні спеціалісти туристичної галузі в основному спрямовані на різні кар'єрні орієнтації: «менеджмент», «автономія», «стабільність» та «підприємництво»; найвищі прояви комунікативних та організаторських здібностей у тих хто обирає кар'єрні орієнтації «менеджмент» та «підприємництво»; готові до помірного, виваженого ризику у майбутній професійній діяльності; найбільше готові ризикувати ті, хто спрямовані менеджмент», спрямовані на помірно високий рівень мотивації до успіху. Зазначено, що для формування та розвитку конкурентоздатного спеціаліста туристичної галузі у системі підготовки використовують активні методи навчання.

Ключові слова: конкурентоздатність, майбутні спеціалісти туристичної галузі, кар'єрні орієнтації, ризик, комунікативні здібності, організаційні здібності, мотивація до успіху.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність туристичної сфери досягається як за рахунок конкурентних переваг окремих зовнішніх і внутрішніх чинників туристичних підприємств, так і за рахунок їх взаємодії та наявності кваліфікованого кадрового потенціалу. У підготовці кадрів для туристичної галузі важливу

роль відіграють заклади вищої освіти, що здійснюють підготовку спеціалістів – майбутніх працівників туризму.

Кабінетом Міністрів України видано розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16 березня 2017 р. № 168-р. В ньому зазначається, що за